

א בקדמון ברא יי זה
שמא זה ארעא: ע
וארעא זה ארעא
וריקנא וחיסובא על אפי
זהומא ורנחא בן קדם יי
במשא על אפי מלא: ג
ואמר יי לתי גבורא זהה
גבורא: ד והוא יי זה
גבורא ארו סע ואפרילי יי

פנינו תר-גום יונתן

פרשת נח

חידושים ופנינים
בפרשנות המקרא
מתרגום יונתן בן עוזיאל

הרב מאיר שפירד

**פניני תרגום יונתן
הרב מאיר שפריר זצ"ל**

מחבר הספר
"משמעות האותיות"

כל הזכויות שמורות
בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות:

05832-628-54
0686762@gmail.com

לקבלת הגיליון במייל:
0686762@gmail.com

נשמח לקבל הארות והערות

קטת
עימוד ועיצוב

☎ 050-412-452-4
✉ Kesetgraf@gmail.com

נידוני הפרשה בתרגום יונתן

- ד נח איש צדיק תמים ♦ תמים בצדקותו או תמים במעשיו?
- ה את האלהים התהלך נח ♦ נח התהלך בדרכי ה' או ביראת ה'?
- ז ותשחת הארץ לפני האלקים ♦ הארץ נשחתה או יושביה?
- ח כי השחית כל בשר ♦ מי נקרא 'בשר', רק האדם, או גם הבהמה?
- ט תבת עצי גפר ♦ מאיזה עצים נבנתה התיבה?
- י קנים תעשה את התבה ♦ האם נח נצטווה גם על אופן החלוקה הפנימי של התיבה?
- יא צהר תעשה לתבה ♦ מהיכן הביא נח אבן טובה להאיר את התיבה
- יג שנים ככל יבאו אֵלָיך ♦ הבע"ח באו מאליהם או שמישהו הביא אותם?
- יד לַיָּמִים עוֹד שִׁבְעָה ♦ מפני מה נוספו עוד שבעת ימים עד למבול?
- טו בחדש השני ♦ באיזה חודש נברא העולם?
- יז ותחנך התבה בחדש השביעי ♦ כמה זמן נמשך המבול על הארץ?
- יח והגה עלה זית טרף בפיה ♦ מהיכן היה ליונה עלה זית? ומה ההוכחה שקלו המים מעל הארץ?
- כ ויבן נח מזבח לַיהוָה ♦ נח בנה שוב את המזבח של אדם ראשון
- כא עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ♦ כמה עונות יש בשנה?
- כג אך בשר בגפשו דעו לא תאכלו ♦ האם בפסוק נאמר גם איסור דם מן החי לבן נח?
- כד ויטע כרם ♦ מהיכן היה לנח זמורות לנטוע כרם?
- כה וידע את אשר עשה לו בנו הקטן ♦ כיצד נודע לנח מעשה חם?
- כז וישכן באהלי שם ♦ יפת ישכון באהלי שם?
- כח מן הארץ הוא יצא אשור ♦ נמרוד לא רצה להשתתף בעצת דור ההפלגה!
- כט אחי יפת הגדול ♦ מי גדול ממי, יפת או שם?
- ל ונגעה לנו שם ♦ מטרת בניית המגדל וראשו בשמים
- לב נרדה ונגלה ♦ באיזה אופן בלבל ה' את שפתם?

פרשת נח

נַח אִישׁ צַדִּיק תָּמִים • תמים בצדקותו או תמים במעשיו?

(ו,ט) **אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נַח נַח אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו וְגו'.**

למילה תמים ישנם כמה משמעויות, כאן פירשו התרגומים 'תמים' – שלם¹, ויש להסתפק האם 'צדיק – תמים' הוא תאר אחד, כלומר שנח היה שלם בצדקותו, או שאלו תארים נפרדים (ו'התמים' חובר ל'היה בְּדֹרֹתָיו' האמור אחריו, להורות שהיה שלם בדורתיו)?

הרמב"ן מפרש שנח היה שלם בצדקותו (כלומר שהצדיק נסמך ל'תמים' והוא תואר אחד) וז"ל:

איש צדיק תמים היה – יזכיר הכתוב שהיה זכאי ושלם בצדקו, להודיע שראוי להינצל מן המבול שאין לו עונש כלל, כי הוא 'תמים בצדק'. כי הצדיק הוא הזכאי בדין, הפך הרשע...

ת"י מפרש באופן אחר:

**אֵלֶּין יְחֻסִין דְּגִנְסִית נַח, נַח הָוָה גְּבַר זָכָאִי, שְׁלִים בְּעוֹבְדֵין טְבִין
הָוָה בְּדֹרוֹהֵי.**

[אלו יחוסי משפחת נח², נח היה איש צדיק, שלם במעשים טובים היה בדורותיו].

1. להלן שני מקומות של תמימות בתורה שמשמעותם שלימות:

א. (בראשית יז, א) "וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו התהלך לפני והיה תמים" – ובת"י: 'והוה שלים בבשרך'.
ב. (דברים יח, ג) "תמים תהיה עם ה' אלוקיך" – 'שלים תהי בדחלתא דה' אלהך'.

2. ת"י מפרש שהתולדות קאי על משפחת נח, ולא כפרש"י שקאי על מעשיו הטובים.

ת"י תרגם את 'תמים' - **שלם במעשיו**, כדי להורות שזהו תואר נפרד, והפסוק יתפרש כך: נח היה איש צדיק, ושלם במעשיו היה בדורותיו³.

ה'אהבת יהונתן' ביאר, דלא ניחא לת"י לפרש 'צדיק - תמים', שאפשר שדעתו כדעת רבי יוחנן (סנהדרין קח.). שהיה צדיק **רק לפי דורו**, ובדורות אחרים לא נחשב צדיק, ולא ראוי להקרות 'צדיק תמים', דמשמע שהוא שלם מכל בחינה.

גם משמעות התואר 'צדיק' לדברי ת"י, אינה מורה על צדקת מעשיו, שעל כך נאמר 'תמים' - שהיה שלם במעשים טובים. אלא התואר 'צדיק' משמעותו היותו **אדם זכאי**. ודלא כמו שפירשו האב"ע והרד"ק שנח היה **צדיק במעשיו ותמים בדרכיו**.

על עצם ההפרדה בין 'צדיק' ל'תמים' ניתן ללמוד מדברי הגמ' (ע"ז ו.):

"דלמא תמים בדרכיו, צדיק במעשיו הוה"⁴.

אַתְּ הָאֱלֹהִים הַתְּהַלֵּךְ נֹחַ • נח התהלך בדרכי ה' או ביראת ה'?

(שים) אַתְּ הָאֱלֹהִים הַתְּהַלֵּךְ נֹחַ.

מהי ההתהלכות של האדם עם אלוקיו? והאם יש הבדל בין ללכת "את ה'".
ללכת "לפני ה'?"

הספורנו מפרש שנח הלך בדרכי ה' להיטיב לזולתו והוכיח את בני דורו, כלומר שהלך בדרכי ה'.

ת"י (ואונקלוס) פירשו באופן אחר:

בְּדַחְלֵתָא דִּי הַלֵּיךְ נֹחַ.

[ביראת ה' התהלך נח].

3. האהבת יהונתן כתב שכן נראה גם מהטעמים, מלת "צדיק" מוטעמת ב'תביר' - שהוא טעם מפסיק.
4. אמנם בשונה מהגמ' ת"י פירש תמים במעשיו ולא צדיק במעשיו. והאב"ע ורד"ק הנ"ל פירשו כגמרא.

דרך התרגומים להרחיק ההגשמה, וכל פסוק המתאר את ה' בפעולה גשמית כביכול, יתרגמוהו בצורה שמרחיקה את המשמעות הפשוטה⁵. ואף כאן תרגם יונתן (ואונקלוס) שנח התהלך ביראת ה', כדי לשלול פירוש שנח התהלך עם ה', שהרי לא שייך לתאר את ה' בפעולה גשמית [כמו הליכה].

יש לידע מדוע כאן שנאמר "אֶת הָאֱלֹהִים" פירשו התרגומים את ההליכה להליכה ביראה, ואילו אצל אברהם כשנאמר להלן (יז, א): "הַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי וְהָיָה תָמִים", תרגמו מלשון עבודה: "פְּלַח קְדָמִי וְהָיִי שְׁלֵמִים בְּבִשְׂרָךְ". (ת"י וכ"ה באונקלוס) וכן להלן (כד, מ): "ה' אֲשֶׁר הַתְּהַלֵּכְתָּי לְפָנָיו", ת"י: "ה' דְּפִלְחִית קוּמוּי" (וכ"ה באונקלוס).

יש מקום לומר ש"אֶת הָאֱלֹהִים" משמעותו הליכה קרובה עם ה', ועל כך פירשו שהוא ענין יראה כי ההולך ביראה הוא כענין 'שיותי ה' לנגדי תמיד' וזהו ללכת עם ה'⁶. משא"כ "לפני ה'" משמעותו דבר הנעשה לפני ה' ולכן פירושו על עבודה.

אמנם מצאנו מקום נוסף בו נאמר: "אֶת הָאֱלֹקִים" ושם נחלקו התרגומים כיצד לפרשו, לעיל (ה, כב) נאמר: "וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹקִים", אונקלוס תרגמו לשון יראה: "וְהִלִּיף חֲנוּךְ בְּדַחְלָתָא דִּיִּי"⁷. ואילו ת"י פירשו בלשון עבודה: "וּפְלַח חֲנוּךְ בְּקִשׁוּט קְדָם ה'". ובשלמא תרגום אונקלוס מתרגם בעקביות היכן שנאמר "אֶת הָאֱלֹהִים" בלשון יראה. אך דעת ת"י צ"ב, שנמצא שבכל המקומות מתרגם מלשון עבודה ורק אצל נח שינה מדרכו ותרגם הליכה ל"יראה"? ואפשר שזה מפני שכבר תרגם את 'תמים' כשלם במעשיו, דהיינו שקיים מצוות ומעשים טובים, לכך תרגם את הליכה כיראה שבלב.

5. ראה למשל שמות כב, כג.

6. וכדרך שכתב הרמ"א (ריש או"ח): "שיייתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים".

7. וכן תירגם שוב (שם פסוק כד) וכן בת"י שם.

וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנַי הָאֱלֹקִים • הארץ נשחתה או יושביה?

(וַיֵּא) וַתִּשְׁחַת הָאָרֶץ לְפָנַי הָאֱלֹקִים.

מה הפירוש "ותשחת הארץ", וכי האדמה חטאה?

ברש"י נראה שהשחתת הארץ היינו השחתת יושביה, וכן פירש האב"ע: "ותשחת הארץ - אנשי הארץ".

אולם ת"י מפרש באופ"א:

וַאֲתַחְבֵּלֶת אֶרְעָא בְּגִין דִּי יִירְהָא דְסִטּוּ מִן אֶרְחֹן דִּתְקַנְן קְדָם יְיָ.
[ונשחתה הארץ בגלל יושביה שסטו מדרך המתוקנת לפני ה'].

נראה בת"י שהארץ עצמה נשחתה בגלל מעשי האדם, לפי שממנה נברא, וכיון שהשחית את דרכו - גם היא נשחתה.

וראה בספורנו שאף הוא סבור כך ואף חידד זאת:

*והנה נשחתה - מעצמה, כי בזולת עונש היתה בדרך השחתה,
בהשחתת דרכם המקלקלת התולדה, ובגזל המקלקל המדינות,
כעגין וטחני קמח (ישעיה מז, ב).*

הקשר בין מעשי האדם להשחתת הארץ גרם שגם בעונש שהטיל עליהם ה' היה צורך להשחית אף את הארץ ככתוב להלן (ויג): "וַהֲנִי מִשְׁחִיתֶם אֶת הָאָרֶץ", ובת"י: "וְהָא אֲנָא מְחַבְּלֵהוֹן עִם אֶרְעָא", כלומר גם הארץ תישחת ולא רק האדם שחטא, וכמו שפירש רש"י שם, שאף שלשה טפחים שחודרת המחרשה באדמה נימוחו.

כיוצא בזה מובא במדרש (בר"ר לא, ז):

*משל לבן מלכים שהיה לו פדגוג, כל זמן שהיה סורח היה פדגוג
שלו נרדה. (וכן משל) לבן מלכים שהיה לו מניקה כל זמן שהוא*

סורח היתה מניקתו נרדת, כך אמר הקדוש ברוך הוא: 'הנני משחיתם את הארץ', הא אנא מחבל להון ומחבל לארעא עמהון.

ענין השחתת הארץ "לפני האֱלֹקִים"

את "לפני האֱלֹקִים" מתרגם יונתן שהארץ הושחתה בגלל יושביה שסטו מן הדרך המתוקנת לפני ה'. ב'אהבת יונתן' פירש שהיינו חטאי בין אדם למקום, ואילו חטאי בנ"א לחבירו נאמרו ב'ותמלא הארץ חמס'.

וזה דלא כפירושים השונים שנאמרו בזה, ראה באב"ע שהביא שיש שפירשו ש'לפני ה' היינו שחטאו בפרהסיא, ויש שפירשו שחטאו במה שגלוי רק לפני ה', והיינו בסתר. עוד הביא (האב"ע) שיש סוברים ש'אלוהים' האמור כאן אינו קודש, ולכאן' כוונתו לפירוש שהובא בחזקוני ובכלי יקר שחטאו לפני הגדולים והדיינים, עיי"ש.

כִּי הַשְּׁחִית כָּל בֶּשֶׂר • מי נקרא 'בשר', רק האדם, או גם הבהמה?

(ויב) ... כִּי הַשְּׁחִית כָּל בֶּשֶׂר אֶת דְּרָכּוֹ עַל הָאָרֶץ.

קשה למה נקט הכתוב לשון ריבוי "כי השחית כל בשר"? עוד יש להבין האם הכוונה ב"בשר" לבני אדם או לכלל בעלי החיים?

רש"י פירש שכל בעלי החיים השחיתו דרכם: "אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן", ומקורו בסנהדרין (קח): "כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ, אמר רבי יוחנן, מלמד שהריבעו בהמה על חיה, וחיה על בהמה, והכל על אדם, ואדם על הכל". ויש לפרש שדייקו כן ממילת "כל", שבאה לרבות כל בעלי חיים.

אך אונקלוס תרגם: "ארי חבילו כל בסרא אנש, אורחיה על ארעא", הרי שפירש שהשחתה היתה באדם דוקא. גם הרמב"ן הביא ב' אפשרויות אלו, וסיים שלפי פשוטו 'בשר' במקרא

הכוונה לאדם בלבד.⁸

ת"י מפרש:

אַרְזִים חִבְּלוּ כָּל בֶּשָׂרָא כָּל חַד וְחַד, יְת אֹרְחִיהָ עַל אֲרָעָא.
[הרי חיבלו כל בשר, כל אחד ואחד, את דרכו על הארץ].

בת"י לא נתפרש להדיא כאיזה צד הוא נוקט. אך הדעת נוטה שהוא מפרש כמו אונקלוס, (שכל אחד ואחד היינו מבני האדם) ומה שהוסיף "כל חד וחד" - בא לבאר את הריבוי שבמלת "כל", **שכל האדם חטאו**, וזה מבליט את צדקותו של נח, שכל האדם מלבדו חטאו. (יין הטוב).

תַּבַּת עֲצֵי גֶפֶר • מאיזה עצים נבנתה התיבה?

(ויד) עֲשֵׂה לָךְ תַּבַּת עֲצֵי גֶפֶר וְגו'.

מה הפירוש עצי גופר?

רש"י מפרש שגופר הוא **שם עץ**, ונצטוו לקחת עץ זה, על שם הגפרית שראויים לימחות בה. האב"ע כתב שעץ זה **קל הוא על פני המים**. ובחזקוני כתב **שעץ זה אינו כלה במים**.

ת"י מפרש באופן אחר:

עֵיבַד לָךְ תִּיבֹתָא דְקִיסִין קְדָרֹנִין.
[עשה לך תיבה מעצי אררט].

ת"י סבור שהתיבה נבנתה מעצים מהרי אררט, אררט מתורגמת תדיר כ"קדרו" או "קדרו",

8. כמו "יבוא כל בשר להשתחוות לפני" (ישעיהו סו, כג).

כגון: וַתִּנַּח הַתְּבָה וְגו' עַל הַרֵי אֲרָרְט (להלן ח.ד). ובת"י: עַל טוֹרֵי דְקַדְרוֹן. וכן: "וְהִמָּה נִמְלָטוּ אֲרָץ אֲרָרְט" (ישעיהו לז, לח). תרגם יונתן: "וְאֵינוֹן אֲשֶׁתִּזְבוּ לְאֲרָעָא קַרְדוֹ". וכן בב"ר (מהד' אלבק, פל"ג, ד): "עַל הַרֵי אֲרָרְט - עַל טוֹרֵי קַרְדוֹנִיָּה".

אמנם ת"י לא ביאר מדוע דווקא מעצים אלו, והאם יש קשר בין נחיתת התיבה על הרי אררט עם כלות המבול, ללקיחת העצים לבניית התיבה מערים אלו, וצ"ע.

קְנִים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתְּבָה • הָאֵם נַח נִצְטוּוּה גַם עַל אֹפֶן הַחֲלוּקָה הַפְּנִימִי שֶׁל הַתְּיִבָה?

(שם) קְנִים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתְּבָה.

כמה מדורים היו בתיבה ומה אופן החלוקה שלהם?

רש"י מפרש 'קנים' - שנח נצטווה לעשות מדורים מדורים לכל בהמה וחיה, אך לא כתב שנח קיבל תכנית מדויקת כיצד לבצע את החלוקה.

בת"י מבואר שנמסר לנח האופן המדויק של חלוקת המדורים בפנים:

...מֵאָה וְחֲמִשִּׁין קוֹלִין תַּעֲבִיד לְתִיבֹתָא בְּשִׁמְאֵלָה וְתִלְתִּין וְשִׁית
בְּפִתְיָה, וְעֶשְׂרָה בְּתִין בְּמִצְיֵעָא לְאַצְנֵעָא בְּהוֹן מְזוּנָא וְחֲמִשׁ
אֶפְסוּטְנִיּוֹתָא בְּיַמִּינָה וְחֲמִשׁ בְּשִׁמְאֵלָה.

[מאה וחמישים תאים⁹ תעשה לתיבה בשמאלה¹⁰ ושלושים ושש בפתחה,
ועשרה בתים באמצעה - להצניע בהם מזון. וחמש רחבות¹¹ בימינה וחמש
בשמאלה].

9. קולין - חדרים קטנים בלשון רומי. אהבת יהונתן.

10. ראה לשון פרקי דר"א המובא בהמשך, ולפיו ייתכן ש"ל מאה וחמישים בימינה ומאה וחמישים בשמאלה.
(אהבת יהונתן).

11. או אוצרות, כדעת הערוך, (אהבת יהונתן).

דברי ת"י קרובים למובא בפרקי דר"א¹² (פכ"ג):

תאני ר' שמעיה, באצבע הראהו הקב"ה לנח ואמר לו כזה וכזה תעשה לתבה, מאה וחמשים קנים אורך ימינה של תיבה, ומאה וחמשים אורך בצד שמאלה. שלשים ושלשה קנים בצד רחבה בדפנותיה לאחריה. ועשרה בתווך. הרי אלו לאוצרות של מאכל. וחמש אפטניות בצד אורך ימינה של תיבה וחמש אפטניות בצד אורך שמאלה של תיבה....

עיי"ש בהמשך דבריו שכך היה בכל קומה וקומה, (נמצא בסה"כ 1059 קנים לדעת הפרקי דר"א) ומסתמא אף לדעת ת"י כך היה בכל קומה. (אלא שת"י לא כתב שהיו גם 150 קנים בצד שמאל ונמצא שהיו בסה"כ 618 קנים). אולם בילקוט שמעוני (נג, נד) מצינו דעה נוספת שנח בנה 900 חדרים בתיבה.

צֶהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה • מהיכן הביא נח אבן טובה להאיר את התיבה

(ו, טז) צֶהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְגו'.

מה הפירוש 'צֶהַר'?

רש"י מביא ב' פירושים, יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה. והוא מחלוקת במדרש (בר"ר לא, יא). ובגמרא (סנהדרין קח:): מובא:

צֶהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה, אמר רבי יוחנן, אמר לו הקדוש ברוך הוא לנח, קבע בה אבנים טובות ומרגליות, כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים.

וראה בחזקוני שביאר דעה זו שאין טעם לעשות חלון, מכיון שהמזלות לא שימשו כל ימי המבול, וממילא לא יכנס שום אור מהחלון.

12. לדעות נוספות במדרש ראה בר"ר לא, יא.

ת"י מגלה מהיכן הביא נח אבן טובה:

**איזל לפישון וסב מתמן יוהרא, ותשונייה פתיבותא לאנהרא לבון.
[לך לנהר פישון וטול משם אבן טובה, והנח אותה בתיבה שתאיר לכם].**

ת"י מפרש כדעת ר' יוחנן ש'צהר' היינו אבן טובה, ומוסיף על זה מדרש, שציווהו ה' ליטול את האבן מנהר פישון, שהיו בו אבנים טובות, כמו שכתוב (לעיל ב"ד): "שם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם".

ואפשר לומר לדרך זו ש'צהר' מלשון 'זהר'¹³, כלומר דבר המאיר.

פישון מקור האבנים הטובות

מה שת"י קושר בין פישון לאבנים טובות, מצינו כן בדבריו במקום נוסף, בבית הים הראשונה (שהיתה קודם כניסת המצרים לים), בעת שאספו בני ישראל אבנים טובות כאשר חנו לפני בעל צפון, מבואר בת"י שם (שמות יד, ט): **שנהר פישון הוציא מגן עדן אבנים טובות והשליכם אל גיחון, וגיחון השליכם לים סוף, וים סוף הוציאם אל שפתו ובני ישראל ליקטו אבנים אלו.**

וכן בענין אבני החושן מבואר בת"י (שמות לה, כז): **שהמקור של אבני האפוד והחושן הוא פישון, שהעננים הלכו לפישון והביאו משם אבנים טובות לשקען באפוד ובחושן**¹⁴.

13. בחילוף אותיות זסש"ץ, רש"ר הירש ותורה תמימה.

14. לפי זה אפשר שהאבן המדוברת היא בדולח, כי ת"י כאן תרגם "וסב מתמן יוהרא", ומובא שם בלקח טוב: "הבדולח הוא יוהר".

שְׁנַיִם מִכָּל יְבָאוּ אֵלֶיךָ • הַבַּעַח בָּאוּ מֵאֲלֵיהֶם או שְׁמִישָׁהוּ הַבִּיא אוֹתָם?

(ו, כ) ...שְׁנַיִם מִכָּל יְבָאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת.

מהו הפירוש "יבאו אליך", האם יבואו מאליהם או על ידי נח?

רש"י (ד"ה מהעוף) כותב שבאו מאליהם, וכן דעת האב"ע. וראה ברמב"ן שכך משמעות הפסוק 'יבאו אליך'¹⁵ - "הודיעו כי מעצמם יבאו לפניו שנים שנים, ולא יצטרך הוא לצוד אותם בהרים ובאיים, והוא יביאם בתיבה אחרי כן". אמנם הרמב"ן גופיה (להלן ז, טז) סבור שרוח ה' קיבצתן לנח ברגע אחד: "וטעם ויבאו אל נח אל התיבה - להודיע שלא נאספו אליו כלל ולא באו עד עצם היום ההוא שהיה הגשם, ובא הוא בתיבה, כי האל הוא צוה, ורוחו הוא קבצן ברגע אחד".

בת"י מבואר לא כך:

תִּירֵן מִכָּל יַעֲלוֹן לְוֹתְךָ עַל יַד מְלֹאכָא, דְּאֶחָד זְמִיעֵל יְתַהוֹן לְךָ
לְקִימָא.

[שניים מכל יעלו אליך על ידי מלאך, שאוחז ומעלה אותם לך -
להחיותן].

ת"י פירש שהחיות לא באו מאליהם, אך גם לא ע"י נח, אלא מלאך הביאם לתיבה. וכן מצינו בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ג) שמתחילה נצטווה נח להביאם בעצמו ולבסוף הביאום המלאכים:

וקרא לנח ואמר לו, הבא אליך אל התיבה מכל הבהמה הטמאה
שנים איש ואשתו, אמר נח לפני הקדוש ברוך הוא, רבון כל
העולמים וכי יש כח בי לקבצם אל התיבה, וירדו המלאכים הממונים
על כל מין ומין והיו מקבצין אותם אל התיבה¹⁶.

15. שאילו ע"י נח היה צריך לכתוב 'תביא אתה אל התיבה'.

16. וראה גם ברש"י להלן (ז, טז): "באו אל נח - מאליהן", לשיטתו. וראה מה שעמד על זה בגו"א שם.

לְיָמִים עוֹד שְׁבַעָה • מפני מה נוספו עוד שבעת ימים עד למבול?

(ז,ד) פִּי לְיָמִים עוֹד שְׁבַעָה אֲנֹכִי מִמַּטֵּיִר עַל הָאָרֶץ וְגו'.

קשה למה כתוב "כי לימים עוד שבעה", ולא 'כי לימים שבעה', או 'בעוד שבעת ימים' - כדרך הלשון.

רש"י מפרש ששבעת הימים הללו היו עוד זמן נוסף על מאה ועשרים השנים שניתן להם, וזהו 'עוד'.

את הטעם שניתנה להם ארכה זו, מבאר רש"י מפני שימים אלו היו ימי אבול של מתושלח הצדיק, וחס ה' על כבודו ועכב את הפורענות¹⁷. (וכך מבואר בגמ' סנהדרין קח: לפירוש אחד)

גם בת"י מבואר שימים אלו נוספו על המאה ועשרים, אך לא מפני כבודו של מתושלח אלא ניתנה להם אורכה נוספת שאולי יחזרו בתשובה:

אָרוֹם הָא אָנָּא יְהִיב לְכוּן אַרְכָּא שׁוּבְעָא יוֹמִין, אִין יְתוּבוּן וְשִׁתְּבַק
לְהוֹן וְאִין לֹא יְתוּבוּן לְזִמְן יוֹמִין תּוּב שׁוּבְעָא אָנָּא מַחִית מְטָרָא עַל
אַרְעָא.

[הרי אני נותן לכם אורכה שבעה ימים, אם ישובו יעזב להם, ואם לא ישובו, לימים עוד שבעה אני מוריד מטר על הארץ].

וכדבריו יש מאן דאמר בגמרא (סנהדרין קח:):

שקבע להם הקדוש ברוך הוא זמן גדול ואחר כך זמן קטן, בתחילה
אמר להן והיו ימיו מאה ועשרים שנה, כשעבר זמן זה ולא שבו
לטובה, חזר וקבע להם זמן קטן, (רש"י סנהדרין שם).

להלן (פס' י) - ת"י משלב את שתי הדעות הללו: וְיָהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים¹⁸ וְיָמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל

17. אמנם האברבנאל סבור ששבעת הימים הללו עולים בתוך מאה ועשרים שנה.
18. יתכן כי למד זאת מלשון הכתוב 'ויהי לשבעת ימים' ולא ויהי אחרי שבעת ימים, שהלשון ל. מורה על ספירה לצורך דבר מסוים כמו ספירת העומר שסופרים לעומר. ולכן פירש שלשבעת ימים היינו שבעת ימי אבול של מתושלח.

הָאָרֶץ. וּתְרַגְמֵם יִוְנְתָן: וְהָיָה לְזָמַן שׁוֹבְעָא יוֹמִין, מִן בְּתַר דְּשָׁלִים אוּבְלִיָּה דְּמִתּוּשְׁלַח, חֲמָא יִי וְהָא לָא תָּבֵן בְּנֵי נֹשָׂא, וּמֹוֹי דְּטוּבְעָנָא הוּוּ נְחֻתִין רְתִיחִין מִן שְׁמֵיָא עֲלֹי אֶרְעָא. [וְהָיָה לְזָמַן שְׁבַעַה יָמִים, מֵאַחַר שְׁשִׁלְמָא אֲבָלוּ שֶׁל מִתּוּשְׁלַח, רָאָה ה' כִּי לֹא שָׁבוּ בְנֵי הָאָדָם (בְּתִשׁוּבָה) וּמִי הַמְּבֹול הָיוּ יוֹרְדִים רוֹתְחִים מֵהַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ].

כלומר שהקב"ה המתין בימים אלו גם מפני אבלו של מתושלח וגם בשביל לתת להם אורכה נוספת שישובו בתשובה.

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי ♦ באיזה חודש נברא העולם?

(ז,יא) ...בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּשַׁבְּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ וּגּוֹ'.

איזה חודש הוא החודש השני? ומאיזה חודש היו מונים לפני שנצטוו ישראל למנות מניסין?

רש"י מביא את דברי הגמרא בראש השנה (יא): שנחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע אימתי התרחש המבול:

רבי יהושע אומר, אותו היום שבעה עשר באייר היה... רבי אליעזר אומר, אותו היום שבעה עשר במרחשון היה.

ופירש רש"י (שם) שמחלוקת זו היא לשיטתם, לר"א כי בתשרי נברא העולם, ממילא 'בחודש השני' הוא בהכרח מרחשון, ולרבי יהושע הסובר שבניסין נברא העולם, אייר הוא החודש השני.

בת"י מבואר כאחד הדעות:

בַּיַּרְחָא תַּנְיִנָא הוּא יַרְחַ מְרַחְשׁוֹן דְּעַד בְּדוּן לָא הוּוּ מִתְמַנֵּן יַרְחֵיָא
אַלְהֵן מִתְשַׁרְי דְּהוּה רִישׁ שְׁתָּא לְשַׁבְּלוּל עֲלֵמָא.

[בחודש השני הוא חודש מרחשוון, שעד עכשיו לא היו מונים החודשים אלא מתשרי, שהוא ראש השנה להשלמת העולם].

ת"י לכאורה סובר כדעת רבי אליעזר ומפרש שהחדש השני הוא מרחשוון. אמנם נראה מדבריו שאע"פ שבתשרי נברא העולם כדעת רבי אליעזר, עתה מונים החדשים מניסן, שכן הוא אומר שעד עתה היו מונים מתשרי, ומשמע שעכשיו כבר אין מונים מתשרי אלא מניסן.

וראה בפירוש 'עמר נקא'¹⁹ על רש"י (כאן) שכתב כי גם אליבא דר"א מתחילה היו מונים לבריאת העולם - מתשרי, וכמו שמונים אומות העולם כי הוא ראש השנה לבריאת העולם. ומאחר שהזהירה התורה למנות מניסן ("הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רִאשׁ תְּדַשִּׁים", שמות יב, ב) החלו למנות החדשים מניסן.

הטעם שנקט התרגום לשון שכלול

והנה העולם נברא בכ"ה אלול, וא' תשרי הוא היום הששי - זמן בריאת האדם שהוא השלמת בריאת העולם, ולכן דקדק התרגום וכתב 'לשכלול עלמא' שהוא לשון השלמה, ולא לבריאת העולם שהחלה ששה ימים קודם. (וכך מדויק מעוד מקומות, שנקט לשון שכלול על היום השישי ראה בביאור יונתן) וזה יישוב מדוע מונים את ראש השנה מיום א' תשרי ולא מכ"ה אלול.

סתירה בדברי ת"י אימתי נברא העולם

אלא שהעולה מפירוש ת"י כאן, סותר לכאורה למה שמבואר בדבריו על הפסוק (שמות יב, ב) 'החודש הזה לכם ראש חדשים', שלדבריו מלבד מה שנצטוו ישראל למנות את החודשים מניסן, נצטוו אף למנות את התקופות מניסן.

ובגמ' מבואר שהיות וחשבון התקופה התחיל מזמן בריאת החמה והלבנה, ממילא תלוי הוא בשאלה מתי נברא העולם. דהיינו במחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע הנ"ל.

ובהמשך הדברים הגמ' אומרת שחכמי ישראל מונים את חשבון התקופה מניסן כרבי יהושע. משום שאז נברא העולם והשמש החלה לזרוח בתחילת ליל רביעי בניסן, ולכן כל מחזור התקופות נמנה מניסן. ויש לכך הרבה השלכות עיין שם ברש"י.

19. המיוחס לר"ע מברטנורא.

ואם מבואר בת"י כאן שדעתו כרבי אליעזר שהעולם נברא בתשרי²⁰. א"כ כיצד כותב בחומש שמות שנצטוונו למנות את התקופה מניסן - כרבי יהושע, הלא הטעם שלר' יהושע התקופה מנמית מניסן מפני שסבור שהעולם נברא בניסן ואז החלה השמש לזרוח? וצ"ע.

וראה עוד בגיליון פרשת החודש.

וַתֵּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי • כמה זמן נמשך המבול על הארץ?

(בראשית ח, ד) וַתֵּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הַרִי אֲרָרְט:

מהו ה'חודש השביעי' אשר נחה בו התיבה?

רש"י מפרש שהוא חודש סיון, והוא שביעי לכסליו שבו פסקו הגשמים. רש"י לשיטתו שמנין המאה חמישים יום שגברו המים על הארץ, נמנה מכלות ארבעים ימי המבול. כלומר שבסה"כ היו מאה ותשעים יום של מבול ומים על הארץ. ולכן הוצרך לפרש שהחודש השביעי אינו שביעי למנין החודשים, אלא שביעי לתחילת 'מנין המאה וחמישים יום' שהחלו עם תום ארבעים ימי המבול בחודש כסליו.

ת"י חולק על רש"י וסבור שהחודש השביעי הוא חודש ניסן:

וְנָחַת תֵּיבוֹתָא בְּיַדְחָא שְׁבִיעָאָה הוּא יְדְחָא דְנִיסָן, בְּשִׁבְסְרֵי יוֹמִין לְיַדְחָא עַל טְוֹרֵי דְקַדְרוֹן. שׁוּם טְוֹרָא חַד קַרְדְּנִיא וְשׁוּם טְוֹרָא

²⁰. עצם הדבר שמונים מראש השנה אינו ראיה כי יתכן כמו שאיתא בגמ' (ר"ה יב.) שלמבול מונים כר"א, ובתוס' שם כתבו: "אף שס"ל כר' יהושע שהעולם נברא בניסן מ"מ מונין שנות נח ובריאת עולם ושנות החמה מתשרי משום דתשרי ראש לשנים ולשמיטין וליובלות". אך בלשונו של ת"י מבואר שתשרי הוא ראש השנה להשלמת העולם.

חַד אֲרַמִּינִיָּא וְתַמֵּן מִתְבַּנֵּיָא קְרִתָּא דְאַרְמִנִּיָּא בְּאַרְעָא מְדִינְחָא:

[ונחה התיבה בחודש השביעי הוא חודש ניסן, בשבעה עשר ימים לחודש על הרי קדרון. שם הר אחד קרדוניא ושם הר אחד ארמניה ושם נבנתה העיר ארמניה בארץ המזרח]

בת"י מבואר שהחודש השביעי הוא חודש **ניסן** שהוא השביעי למנין החודשים, כלומר שלדעת ת"י ארבעים ימי המבול כלולים במנין המאה חמישים יום, ובסה"כ היו המים מאה **חמישים יום**, נמצא שהחלו המים לשוב ב"ז בניסן בדיוק.

גם הרמב"ן (בפירושו על דרך פשט) סבור כתרגום יונתן שמנין המאה חמישים יום כולל בתוכו את ארבעים ימי המבול, ולדבריו אכן החלו המים לחסור ביום י"ז בניסן, אולם לדעתו לא נחה התיבה עד לאחר שלושים יום ב"ז באייר, ולכן מפרש שהחודש השביעי הוא חודש אייר שהוא **שביעי לירידת הגשם** (שהחל בחשוון).

נמצא שהרמב"ן ות"י חלוקים בשאלה האם התיבה נחה ביום שהחלו המים לשוב, או שלושים יום לאחר מכן. ובנקודה זו רש"י סבור כתרגום יונתן שהתיבה נחה באותו יום שהחלו המים לשוב. וראה ברמב"ן במסקנתו שסבור לגמרי כתרגום יונתן.

וְהִנֵּה עֲלֶיהָ זֵית טָרֶף בְּפִיהָ • מַהֵיכֵן הִיָּה לִיוֹנָה עֲלֶיהָ זֵית? וּמַה

הַהוֹכַחָה שֶׁקְלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ?

**(ח, יא) וְתָבֵא אֵלָיו הַיּוֹנָה לֵּעֵת עָרַב וְהִנֵּה עֲלֶיהָ זֵית טָרֶף בְּפִיהָ וַיֵּדַע
נַח כִּי קָלוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ.**

הקשו המפרשים (דעת זקנים, חזקוני) כיצד ידע נח מעלה הזית כי קלו המים מעל פני הארץ, הלא אפשר שנעקרו כל העצים, והעלה הזה נשטף על פני המים?

בת"י נמצא יישוב לדבר:

וְאַתָּת לְוַתִּיה יוֹנָתָא לְעֵדוֹנָא רְמִשָּׂא, וְהָא טְרַפָּא דְוַיתָא לְקִיט תְּבִיד
וּמַחִית בְּפִמְיָהּ, דְנִסְבְּתִיה מִן טֹוֹר מְשִׁחָא וַיִּדַע נַח אָרוּם אִיתְקוֹלְלוּ
מִיָּא מַעֲלוּי אַרְעָא.

[ותבוא אליו היונה לעת ערב, והרי עלה זית קטוף, שבור ומוזחזק בפיה,
שנטלתו מהר המשחה (הר הזיתים), וידע נח כי קלו המים מעל הארץ].

תרגום יונתן מתרגם את "טרף" מלשון 'שבר', שניכר על העלה שנשבר כשתלשה אותו היונה מן העץ²¹ - וממילא ידע שקלו המים מעל פני הארץ [כי אמנם לא נעקרו העצים, אבל על כל פנים היו מכוסים במים, ואילו לא קלו המים לא יכלה היונה להגיע לאילן ולקטוף את העלה].

האם מי המבול כיסו גם את ארץ ישראל?

ת"י מפרט היכן מצאה היונה את העלה - בהר הזיתים שבארץ ישראל, ולכאור' רק שם היה עצים משום שארץ ישראל לא נשטפה במבול. וכנאמר בפסוק (יחזקאל כב, כד): 'לֹא גִשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם, וְכֵן מְפוֹרֵשׁ בְּב"ר (לגו):

מַהִיכֵן הִבִּיֵּאָה אוֹתוֹ... רַבִּי לֹזִי אָמַר מֵהַר הַמְּשֻׁחָה הִבִּיֵּאָה אוֹתוֹ, דְּלֹא
טַפַּת (נשטפה) אַרְעָא דִּישְׂרָאֵל בַּמְּבֹולֵא²².

וּכְתַב הַרְמַב"ן שֶׁאִמְנַם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא יִרְדּוּ גִשְׁמֵי הַמְּבֹול, וְלִכֵּן עֲצִים שֶׁבָּה לֹא נִעְקְרוּ כִּשְׂאֵר
הָעוֹלָם, אֲבָל וּדְאִי אִף הִיא כּוֹסְתָהּ בַּמִּים, כִּי הָרִי אֵינָה מוֹקֶפֶת גָּדֵר שֶׁתִּמְנַע מֵהַמִּים לְכַסּוֹתָהּ.

וְזֶה מוֹכְרַח לְפִירוֹשׁ ת"י, שֶׁאִם לֹא כֵן תִּשׁוּב הַשָּׂאלָה לְמִקוּמָהּ, מִנִּין יִדַע נַח שֶׁקְלוּ הַמִּים מֵעַל
הָאֶרֶץ? אוֹלֵי הִבִּיֵּאָה לוֹ הַיּוֹנָה עֲלֵה זֵית מֵהַר הַמְּשֻׁחָה שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁכֻּלָּל לֹא נִכְנַסוּ לְשֵׁם
מִי הַמְּבֹול²³? וְבִהֲכַרְח שֶׁאִף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִשְׁטַפָּה מִמִּי הַמְּבֹול שֶׁל הָאֲרָצוֹת הָאֲחֵרוֹת וּבִזְאֵת יִדַע

21. כלשון בעל הטורים: "טְרַפָּא, ב' במסורת. הכא 'וְהַיָּנָה עָלָה זֵית טְרַפָּא פִּימְיָהּ', ואידר 'פִּי הוּא טְרַפָּא וְיִרְפָּאנוּ' (הושע ו,א). מה התם לשון שבירה אף הכא נמי לשון שבירה, שהיא שברתו מן האילן ולא מצאה אותו צף על המים, ובזה הכיר כי קלו המים."

22. וכן יש מ"ד בגמ' זבחים קטז. וכן איתא בזוה"ק (פרשת ויקהל קצז): "אוּ לְנִטְרָא לִיָּה בְּאַרְעָא דִּישְׂרָאֵל, דְּכַתִּיב פָּה, (יחזקאל כב) לֹא גִשְׁמָה בְּיוֹם זָעַם, דְּלֹא נַחְתּוּ עָלָהּ מִי טוֹפְנָא". וראה בספורנו להלן (יא, לא)

23. ראה בחזקוני שעמד על שאלה זו ומכח זה פירש שממה שחזרה היונה לעת ערב הבין נח שעלה הזית לא

שקלו המים שכיסו את האילנות. (ורק גשמי המבול לא ירדו בארץ ישראל וכמש"כ הרמב"ן)²⁴.

וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה • נח בנה שוב את המזבח של אדם ראשון

(ח,כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ.

מהלשון 'ויבן' משמע שנח בנה מזבח חדש, האם אכן כך היה, או שנח הקריב ע"ג מזבח קדום?

בת"י מתבאר הדבר:

וּבָנָא נֹחַ מִדְּבַחַא קְדָם יְיָ, הוּא מִדְּבַחַא דְּבָנָא אָדָם בְּעֵדָן דְּאֶטְרַד מִן גְּנֹתָא דְּעֵדָן וְאֶקְרִיב עֲלָיו קְדָבְנָא, וְעֲלָיו אֶקְרִיבוּ קִין וְהָבֵל יֵת קְרִבְנֵיהוֹן, וְכַד נִחְתּוּ מוּזֵי דְטוּבְעֵנָא אֶתְצַד, וּבְנֵייהָ נֹחַ, וְגַסְבַּ מִכָּל בְּעֵידָא דְכָיָא וּמִן כָּל עוֹף דְּכִי, וְאֶסִיק אַרְבַּע עַל הַהוּא מִדְּבַחַא.

[ויבנה נח מזבח לפני ה', הוא המזבח שבנה אדם הראשון בעת שגודש מגן עדן והקריב עליו קרבנות, ועליו הקריבו גם קין והבל את קרבנותיהם. וכאשר ירדו מי המבול - נחרב, ובנאו נח, והקריב עליו מכל בהמה טהורה ומכל עוף טהור, והעלה ארבע [עולות]²⁵ על אותו מזבח.]

מבואר בת"י שנח בנה מחדש את המזבח אשר בנה אדם הראשון בשעה שנטרד מגן עדן,

הגיע מארץ ישראל.

24. בזה גם מיושב מדוע כלל שבה אליו היונה בפעם השנייה אם מצאה מנוח לכף רגלה בארץ ישראל, אמנם אם גם ארץ ישראל נשטפה ממי שכנותיה יתכן שעדיין היתה מלאה מים, ורק במרומי הר הזיתים בצבץ לו עץ זית.
25. ראה דברי פרקי דר"א להלן.

ועליו הקריבו קין והבל את קרבנם. מ"ש שהמזבח שבנה אדה"ר חרב במבול, אפשר שדייק כן ממה שכתוב 'ויבן', משמע שחזר נח ובנאו מחדש. ובדומה לזה איתא בזוה"ק (ח"א ע):

ההוא מזבח דאקריב ביה אדם הראשון הוה, אי הכי אמאי "ויבן"? אלא בגין דחייבי עלמא גרמו דלא קיימא בדוכתיה, כיון דאתא נח כתבי ביה ויבן, [אותו מזבח שהקריב בו אדם הראשון היה, אם כן למה כתוב 'ויבן'? אלא בגלל רשעי הדור שגרמו שלא יעמוד במקומו, כיון שבא נח (והחזירו למקומו) כתוב בו 'ויבן'].

כדברי ת"י נמצא בחז"ל בכמה מקומות. מ"ש שזהו המזבח שהקריב עליו אדם הראשון, מצינו כן בב"ר (לד, ט):

ר' אלעזר בן יעקב אומר על מזבח הגדול שבירושלים, ששם הקריב אדם הראשון²⁶.

מ"ש שעליו הקריבו קין והבל, ושנח הקריב ד' עולות, נמצא גם בפרקי דר"א (פכ"ג):

מה עשה נח לקח מן הבהמה הטהורה שור וכשב ומכל עוף הטהור תור ובני יונה ובנה את המזבח הראשון שהקריבו עליו קין והבל, והקריב ארבעה עולות.

עַד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף
 ♦ כמה עונות יש בשנה?

(ח, כב) עַד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקָר וְחֹם וְקִיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וַלֵּילָה לֹא יִשְׁבְּתוּ.

בפסוקנו מופיעים שמונה יחידות של תקופות שונות, כאשר השניים האחרונים - יום ולילה, בוודאי אינן תקופות השנה אלא מחזור היום והלילה. ולגבי ששת הראשונים יש לדון מה הם.

26. וכן מובא בזוה"ק (ח"א סט):.

מהגמרא (ב"מ קו): משמע שכולן תקופות השנה, שכן היא חילקה את השנה לששה תקופות
בנות שני חדשים כל אחת:

רבן שמעון בן גמליאל משום רבי מאיר אומר, וכן היה רבי שמעון
בן מנסיא אומר כדבריו, חצי תשרי, מרחשון וחצי כסליו - זרע, חצי
כסליו, טבת וחצי שבט - חורף, חצי שבט, אדר וחצי ניסן - קוד, חצי
ניסן, אייר וחצי סיון - קציר, חצי סיון, תמוז וחצי אב - קיץ, חצי אב,
אלול וחצי תשרי - חום.

ופירש רש"י שם (ד"ה קציר) שחלוקה זו היא לפי סדר הפסוק:

"קציר" - כנגד 'זרע', זה בתחילת גשמים, זה בתחילת החמה. ו'קיץ'
כנגד 'חורף', וחורף הוא חוזקו וחורפו של סתיו וימי צינה... קיץ
הוא חוזקו של יבש, ועל שמייבשין באותו פרק תמרים ותאנים
לקציעות, והן נקראין קיץ... 'קוד' הוא סופו של סתו, וכן 'חום' סופו
של שמש, וכן כל אחד שני חדשים שנים עשר חדשים לששה עתים.

אך בת"י משמע לא כך:

עוד כל ימי ארעא, דזרעא בתקופת תשרי, וחצדא בתקופת ניסן,
וקודא בתקופת טבת, וחמא בתקופת תמוז, וקיטא וסתוא וימי
ולילי לא יתבטלון.

[עוד כל ימי הארץ, זרע בתקופת תשרי, וקציר בתקופת ניסן, קוד בתקופת
טבת, וחום בתקופת תמוז, וקיץ וחורף וים ולילה לא יתבטלון].

מת"י משמע שהוא מחלק את השנה לארבע תקופות בלבד, ומחלק את הפסוק כך שמחציתו
הראשונה (זרע וקציר, קוד וחום) מכוונת לתקופות השנה, ומחציתו השנייה למחזורי היממה (יום
לילה) והשנה (קיץ וחורף). וכן משמע גם מלשון פרקי דר"א (פ"ז):

שנ' עוד כל ימי הארץ זרע וקציר, 'זרע' זו תקופת תשרי, 'קציר' זו
תקופת ניסן, 'קוד' זו תקופת טבת, 'חום' זו תקופת תמוז, 'קיץ' בעת
'חורף' בעתו, מנין החמה ב'יום' ומנין הלבנה ב'לילה' לא ישבותו.

עוד מבואר בת"י שינוי מדברי הגמ' לזמני התקופות, לת"י הזרע הוא התקופת תשרי (ובגמ' הוא חצי כסליו טבת וחצי שבט). וכן הקציר הוא בתקופת ניסן (ואילו בגמ' חצי סיון תמוז וחצי אב), וכן הלאה.

אַךְ בֶּשֶׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ • האם בפסוק נאמר גם איסור דם מן החי לבן נח?

(ט, ד) אַךְ בֶּשֶׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכְלוּ.

בפסוק נזכרו 'בשר' ו'דם', ואפשר לפרש ששני איסורים כאן, איסור אחד לאכול בשר מן החי שעוד לא מת, ואיסור אחר לאכול דם מן החי. וכך פירש רש"י על אתר, ומקורו בדעת רבי חנינא בן גמליאל במסכת סנהדרין (ט.):

תנו רבנן, אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו - זה אבר מן החי. רבי חנינא בן גמליאל אומר, אף הדם מן החי. מאי טעמא דרבי חנינא בן גמליאל? קרי ביה בשר בנפשו לא תאכל, דמו בנפשו לא תאכל. [כלומר, 'לא תאכלו' נדרש גם על הבשר וגם על הדם].

הרמב"ן השיג על רש"י, שאם כן היה נכון לכתוב 'בשר בנפשו ודמו לא תאכלו', ולכן הוא מפרש ש'דמו' לא בא לחדש איסור נוסף - על דם, אלא זהו ביאור ל'נפשו' שנזכר קודם לכן: "אבל פירושו אך בשר בנפשו, שהיא דמו, לא תאכלו, כי נפש כל בשר דמו הוא". וזה כדעת חכמים החולקים על רחב"ג וסוברים שאין לבני נח איסור על דם מן החי.

בת"י גם משמע כהרמב"ן, אך בשינוי:

בְּרֵם בֶּשֶׂרָא דְתַלְיֵשׁ מִן חַיִּיתָא חַיָּא בְּזִמְן דְּבְנַפְשִׁיהּ בִּיהּ, אוּ דְתַלְיֵשׁ מִן חַיִּיתָא נְבִיסְתָּא זְעַד דְּלֹא נַפְקָא פְּלֵא נְשִׁמְתָּא, לָא תִיכְלוּן.

[אבל בשר שנתלש מחיה בזמן שנפשה בה (אבר מן החי), או שנתלש מחיה שנשחטה וטרם יצאה כל נשמתה (מפרכסת) לא תאכלו.]

מדברי ת"י נראה שגם הוא אינו מפרש את 'דמו לא תאכלו' לאיסור דם מן החי, אבל הוא מפרשו בשונה מחכמים²⁷, **לרבות איסור אבר מן החי גם לבשר שנתלש מבהמה שנשחטה אבל עוד לא מתה**. וכדברים הללו פסק הרמב"ם (הל' מלכים פ"ט הי"ב):

"השוחט את הבהמה... כל זמן שהיא מפרכסת, אבר ובשר הפורשין ממנה אסורין לבני נח משום אבר מן החי"²⁸.

וַיֵּטַע פָּרֶם • מהיכן היה לנח זמורות לנטוע כרם?

(ט, כ) וַיַּחַל נֹחַ אִישׁ הָאָדָמָה וַיֵּטַע פָּרֶם.

יש לדקדק בפסוק, מה משמעות "ויחל", ומה הכוונה שהיה נח "איש אדמה", ומהיכן היה לו לנטוע כרם, הלא כל הצמחים נשטפו במבול?

רש"י פירוש מלשון חילול, שנעשה נח חולין ע"י נטיעת הכרם [ע"ש סופו, שנשתכר מהיין ומה שאירע לו בעקבות זה].

ועל השאלה מהיכן היה לו זמורות, מפרש רש"י שהכניס עמו לתיבה זמורות וייחורי תאנים ומהם נטע את הכרם אחר המבול. וכמובא בב"ר (לו, ג): "ומהיכן היה לו, א"ר אבא בר כהנא הכניס עמו זמורות ונטיעות, וייחורים של תאנה, וגרופיות לזיתים".

בת"י מבאר ענינים אלו בדרך אחרת:

וַיֵּטַע נֹחַ לְמַהוּי גִבְרַת פְּלַח בְּאֶרְעָא וְאִשְׁבַּח גּוֹפְנָא דְמוֹשְׁכִיָּה נְהָרָא
מִן גְּנוּנִיתָא דְעֵדֶן, וְנִצְבִיָּה לְכַרְמָא וְבִיָּה בְיוֹמָא אֲנִיצַת וּבְשִׁילַת
עֲנַבִּין וְעֲצָרְנוֹן.

27. שפירשו דלמשרי שרצים הוא דאתי.

28. כתב המשך חכמה (כאן) דלא קי"ל להלכה כן, מכיוון שכה"ג מותר לישראל, ולא יתכן דבר שמותר לישראל ואסור לגוי. אבל זהו טעם רק להלכה בזמננו, אבל דברי ת"י אמורים קודם מתן תורה דליכא דין ישראל.

[והחל נח להיות איש עובד אדמה, ומצא גפן שמשך אותה נהר מגן עדן, ונטעה לכרם, ובו ביום הנצה ובישלה ענבים - וסחטם].

ת"י מבאר ש'יחל' - לשון התחלה²⁹, פירוש שהחל לעבוד את האדמה (אחר שהתרבות הזו נמחקה בגלל המבול), וממילא מובנת הכוונה שנעשה לאיש אדמה, דהיינו עובד את אדמתו³⁰. עוד כתב שהגפן באה מגן עדן ע"י ששטפה נהר, ובדומה לזה מובא בזה"ק (ז"ח לח.):

"ויטע כרם, גפן גרושה מצא, שנתגרשה מגן עדן וביזמו נטעה ונשתגשה".

ומ"ש שבו ביום הנצה והבשילו אשכולותיה, כן כתוב בזה"ק הנ"ל, ובפרקי דר"א (פכ"ג). ואפשר שלמד כן מריבוי הווי"ן (בפסוק זה ושאחריו)³¹, שמורה על הדחיפות והמהירות, ומעשה שטן היה שזירז הכל כדי שנח ישתה וישתכר.

וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן • כִּיצַד נוֹדַע לִנְח

מעשה חם?

(ט, כד) וַיִּיקֶץ נֹחַ מֵיַיִנוּ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן.

הקשו המפרשים, כיון שנח היה שיכור וכישן דמי (כלשון הפסוק, שאח"כ 'ויקץ נח מיינו'), כיצד ידע שחם הוא שעולל לו מה שעולל? ועוד, למה נקרא חם "בנו הקטן", ולעיל (הלב) מונה אותו הכתוב לפני יפת (עיי'ן רא"ם)? עוד צ"ב מדוע קילל נח (פס' כא והלאה) את כנען, ולא את חם שחטא לו, וכלשון המדרש (בר"ר לו, ז): "חם חטא וכנען נתקלל? אתמהא!".

29. ראה ספורנו שמשלב לפי דרכו את שתי המשמעויות, (של רש"י ושל ת"י, ומסביר שדרך המקרא לנקוט לשון "ויחל" כשמספר על התחלת מעשה שסופו קלקול).

30. לפי ת"י הפסוק נקרא ברצף אחד: ויחל נח - [להיות] איש האדמה. אבל לפי רש"י אין שייכות בין 'ויחל' [לשון חילול] ל'איש האדמה', והוא מפרשו בענין אחר, שנעשה אדון לאדמה.

31. וראה בסנהדרין (ע). מה שדרשו, "ג ווי"ן נאמרו ביין.

בת"י נמצא יישוב לתמיהות אלו:

וְאִתְּעֹר נַח מִן חֲמִדְיָהּ, וַיִּדַע בְּאִשְׁתֵּעוֹת חֶלְמָא יֵת דְּעֵבֵד לִיה חָם
 בְּרִיָּה, דְּהוּא קָלִיל בְּזִכּוֹתָא, דְּגָרַם לִיה דְּלֵא יוֹלִיד בֶּן רְבִיעִי.
 [וַיִּתְעוֹרֵר נַח מִיֵּינוּ, וַיִּדַע בְּדַבֵּר הַחֲלוֹם מַה שֶּׁעָשָׂה לוֹ חָם בְּנוֹ, שֶׁהוּא מוֹעֵט
 בְּזִכּוּיוֹת, שֶׁגָּרַם לוֹ כִּי לֹא יוֹלִיד בֶּן רְבִיעִי].

ת"י מבאר שנח ידע כי חם הוא זה שחטא לו ע"י שבעל החלום הגיד לו³². ובסנהדרין (ע). נחלקו רב ושמואל מה עשה לנח: "חד אמר סרסו, וחד אמר רבעו". ומדברי ת"י נראה שסבר כי סרסו, ולזה כתב כי מנע ממנו בן נוסף, רביעי.

ועתה מובן כי ענשו של חם היה מידה כנגד מידה, הוא מנע מנח בן רביעי, ולכן נענש בכנען - בנו הרביעי, וכפי שמדגיש ת"י להלן (פס' כה): "וַיֹּאמֶר אַרְוֹר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחִיו", ת"י: "וַיֹּאמֶר לִיט כְּנָעַן, דְּהוּא בְּרִיָּה רְבִיעִי, עֲבִיד מְשַׁעֲבֵד יְהִי לְאַחִיו". [ואמר ארוור כנען שהוא בן רביעי עבד משועבד יהיה לאחיו]. וכן מובא בסנהדרין (שם): "מאן דאמר סרסו - מתוך שקלקלו ברביעי קללו ברביעי".

במדרש מובא שנח רצה בן רביעי שישמשו לעת זקנתו, וכיון שחם מנע ממנו זאת, נענש שבנו הרביעי יהיה עבד (בר"ר לו, ז):

א"ר ברכיה הרבה צער נצטער נח בתיבה שלא היה לו בן קטן
 שישמשו, אמר לכשאצא אני מעמיד לי בן קטן שישמשני כיון
 שעשה לו חם אותו מעשה, אמר אתה מנעת אותי מלהעמיד לי בן
 קטן שישמשני, לפיכך יהיה אותו האיש עבד לאחיו שהן עבדים לי.

ומה שכתוב "בנו הקטן", מתרגם יונתן - קל במצוות, כלומר ריקא ובזוי. וזה משום שאי אפשר לפרש 'קטן' כפשוטו, שהרי לא היה הקטן בבנים. וכעין זה מובא בלקח טוב: "בנו הקטן, קטן בדעת וקטן ביחס". וכן פירש רש"י: "בנו הקטן - הפסול והבזוי, כמו (ירמיה מט, טו) הנה קטן נתתיך בגוים בזוי באדם".

32. השווה: וַיִּמְרָדְכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה (אסתר ד, א). פירש רש"י: "ומרדכי ידע - בעל החלום אמר לו".

וַיִּשְׁכֶּן בְּאֵהֱלֵי שָׁם • יַפֶּת יֹשְׁכֹן בְּאֵהֱלֵי שָׁם?

(ט, כז) יַפֶּת אֱלֹהִים לַיְפֶת וַיִּשְׁכֶּן בְּאֵהֱלֵי שָׁם וְגו'.

יש להבין מהו "יַפֶּת אֱלֹהִים לַיְפֶת"? עוד יש להבין האם 'וישכון באהלי שם' נמשך מן שלפניו, ופירוש הפסוק הוא – שיפת ישכון באהלי שם, או שהוא עומד בפני עצמו?

אונקלוס תרגם את 'יפת' – "ויפת", מענין הרחבה, כלומר שירחיב ה' את גבולו³³.

ואת 'ישכון באהלי שם' פירש רש"י שהוא דבר בפני עצמו שהשכינה תשרה בישראל. ופירוש נוסף, שאע"פ שיפת אלוקים ליפת במה שכורש שהוא מבני בניו בנה את ביהמ"ק השני, לא שרתה שכינה אלא בבית ראשון שבנה שלמה שהוא מבני שם.

תרגום יונתן מפרש באופ"א:

יִשְׁפַר יי תְּחַוְּמִיהָ דַיְפֶת, וַיִּתְגַּדְּדוּן בְּנוֹי וַיִּשְׂרוּן בְּמִדְרָשָׁא דְשָׁם.

[ישבח ה' גבולו של יפת, ויתגידו בניו וישבו במדרשו של שם].

ת"י מפרש 'יפת' מענין שפירות ויופי, וכמשמעות הלשון. וכן דרשוהו בגמרא (מגילה ט:): מענין יופי:

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף בספרים (ספרי תורה) לא התירו שיכתבו (בלע"ז) אלא יונית, אמר רבי חייא בר אבא, היינו טעמא, דכתיב יפת אלהים ליפת – יפיוהו של יפת יהא באהלי שם.

מהגמ' משמע שפי' כי יפת ישפיע על שם (שיכתוב יונית), אולם מת"י נראה ששולל כל השפעה של יפת על שם, ואדרבא הוא מפרש שיפת הוא שיושפע משם ובניו יתגידו.

ועכ"פ לפי שני הפרושים סוף הפסוק נעוץ בתחילתו, ירחיב ה' ליפת והוא יבוא לאהלי שם.

33. עיין רש"י, וכן לעיל (כו, כב): הַרְחִיב ה' לְנֹחַ, תרגם אונקלוס: "אפתי יי לנא".

אבל ביומא (י.) דרשו את חלקי הפסוק בנפרד (וכמובא ברש"י הנ"ל): "אף על גב דיפת אלהים ליפת - אין השכינה שורה אלא באהלי שם".

מִן הָאָרֶץ הַהוּא יֵצֵא אֲשׁוּר • נמרוד לא רצה להשתתף בעצת דור ההפלגה!

(בראשית י, יא) מִן הָאָרֶץ הַהוּא יֵצֵא אֲשׁוּר וַיִּכֶן אֶת נִינּוּה וְאֶת רְחֹבַת עִיר וְאֶת כַּלְח:

מה הפירוש 'מן הארץ ההיא יצא אשור'? האם אשור הוא שם אדם או שם מקום?

רש"י מפרש (עפ"י המדרש): "כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל, יצא מתוכם". כלומר רש"י לשיטתו (לעיל פסוק ח) שנמרוד הוא שהמריד את כל העולם על הקב"ה בעצת דור ההפלגה, סבור כאן שאשור הוא שם של אדם אשר רצה להתרחק מנמרוד ומעצת דור ההפלגה.

ת"י מפרש באופן אחר:

מִן אֲרֻעָא הַהוּא נִפְקַ גְּמֻרֻד וּמֶלֶךְ בְּאַתּוּר, דְּלֹא בְּעָא לְמַהוּי בְּעֵטַת
דְּדָא דְּפְלוּגְתָא וּשְׁבַק אַרְבַּע קוּדְרִין אֵילָן. וַיְהִיב לֵיהּ יִי בְּגִין כֵּן אֲתֵרָא
וּבְנָא אַרְבַּע קוּדְרִין אַחְרָנִין, יַת נִינּוּה וַיַּת פְּלִטָאָת קַרְתָּא וַיַּת חַדְיִית:

[מן הארץ ההיא יצא נמרוד ומלך באשור, שלא רצה להיות בעצת דור ההפלגה, ועזב ארבע עדים אלו. ונתן לו ה' בגלל כן מקום וזנה ארבע עדים אחרות, את נינוה ואת רחובות עיר, ואת חרית].

מבואר בת"י שאשור הוא שם מקום אשר אליו יצא נמרוד עצמו ומלך שם³⁴. והטעם שיצא נמרוד מפני שלא רצה להיות בעצת דור ההפלגה, ועזב בגלל זה ארבע ערים ממלכותו, ואע"פ שהיה מורד בה³⁵ וכמש"כ ת"י על הכתוב (לעיל פסוק ט): 'על כן יאמר כנמרוד גבור ציד לפני ה' - "מן יומא דאתברי עלמא לא הוה כנמרד גבר בצידיא ומרודא קדם ה'", מ"מ נתן לו ה' כנגד הארבע ערים שעזב, מקום שבו בנה ארבע ערים אחרות.

ה'אהבת יונתן' הבין בדברי ת"י אלו שמלכתחילה נמרוד מרד בקב"ה אך לבסוף חזר בתשובה ונתחרט על מעשיו, אכן בלשונו של ת"י משמע שעצת המחלוקת כלל לא היתה של נמרוד אלא של 'דור ההפלגה' ונמרוד על אף שהיה רשע לא רצה להיות איתם בעצתם זו. וכן משמע מדברי ת"י להלן (יד, א) שמביא את האגדה הידועה על שציווה אמרפל הוא נמרוד להפיל את אברהם לכבשן האש.

אַחֵי יִפֶּת הַגְּדוֹל • מי גדול ממי, יפת או שם?

(י, כא) וְלִשְׁם יוֹלֵד גַּם הוּא אָבִי כָּל בְּנֵי עֶבֶר אַחֵי יִפֶּת הַגְּדוֹל:

רש"י התקשה האם המילה 'הגדול' נסובה על שם או על יפת, והכריע מהחשבון שיפת הוא הגדול. וראה באב"ע (בפירושו השני) ורמב"ן שפירשו ששם הוא הגדול.

ת"י פותר קושיא זו בדרך מחודשת:

וְלִשְׁם אִיתִילִיד אָף הוּא בֵּר, הוּא אֲבוּהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֵיבְרָאֵי, אַחֵזִי
דְּיִפֶּת דְּבָא בְּדַחְלָתָא דִּינִי:

[ולשם נולד אף הוא בן, הוא אביהם של כל בני עבר אחיו של יפת, הגדול
בידאת השם]

34. וכ"פ הרמב"ן והחזקוני, אך לא פירשו שיצא מהטעם הנזכר בת"י.

35. וכדעת רש"י והרמב"ן והספורנו. ודלא כדעת האב"ע (לעיל פסוק ט) שפירש ע"ד הפשט שנמרוד היה גבור ציד שהיה צד חיות ומקריבם כקרבן לה', וראה מה שהשיג עליו הרמב"ן.

לדברי ת"י הפסוק מתפרש כפשוטו, שהגדול הוא שם, ואמנם מצד החשבון יפת הוא הגדול, מ"מ לשון 'הגדול' שבפסוק אינו מדבר על גדולה במנין השנים, אלא על גדולה ביראת ה' ובמעלה זו היה שם גדול מיפת.

בדרך זו תירגם ת"י גם את 'בני הקטן' שנאמר על חם, (ט, כד) שאינו קטן במנין השנים אלא קטן בזכויות.

וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם • מטרת בניית המגדל וראשו בשמים

(יא,ד) וַיֹּאמְרוּ הִבֵּה נִבְנֶה לָנוּ עֵיר וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם פֶּן נִפְוֶץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ.

יש להבין לאיזו מטרה ביקשו אנשי דור הפלגה לבנות את המגדל, ומדוע היה חטאם חמור כל כך עד שירד ה' להענישם. ומה פירוש "נעשה לנו שם"?

רש"י (בפסוק א) הביא בזה ב' פירושים: א. לא כל הימנו שיבור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. ב. אמרו אחת לאלף ושש מאות וחמשים שנים הרקיע מתמוטט, כמו שאירע בימי המבול, בואו ונעשה לו סמוכות (שלא יפול).

וראה באב"ע שלפירושים אלו נמצא שהיו טפשים שיחשבו לעלות אל השמים (או לתמוך בשמים באמצעות המגדל). ולכן פירש באופ"א ש כל עצתם היתה שלא יפרדו ויפוצו על פני כל הארץ, ורצו לעשות מגדל גבוה שיהיה לאות לשם ולתהילה לדעת מקום העיר. ושיהיה להם שם פירושו שיעמוד שמם אחריהם כל ימי המגדל.

גם ת"י סבור שהמגדל נבנה בשביל להילחם עם הקב"ה, אך מפרש שלא זממו להילחם עם ה' בעצמם:

וַיֹּאמְרוּ, הִבּוּ נִבְנֵי לָנָא קְדָתָא וּמִגְדָּלָא, וְרֵישִׁיָּה מְטִי עַד צִית שְׁמִיָּא,
וְנַעֲבַד לָנָא סְגָדוֹ בְּרִישִׁיָּה, וְנִשְׁוֵי חֲדָבָא בִּידָהּ, וְתַהֵי עֲבָדָא לְקַבְּלָהּ
סְדָרֵי קְדָבָא, קָדָם עַד לֹא נִתְבַּדְדָּ מַעֲלֹי אֲנַפֵּי אֲרַעָא.

[ויאמרו, הבה ונבנה לנו עיר ומגדל, וראשו מגיע עד לב שמים³⁶. ונעשה לנו בראשו ע"ז לסגוד לה, וניתן חרב בידה ותהא עושה לפניו (כביכול) מערכי מלחמה, בטרם לא נתפזר מעל פני הארץ].

מדברי ת"י עולה ששאיפתם הייתה לבנות מגדל שיגיע עד מקום מושבו של השי"ת, ואז יציבו שם ע"ז שיסגדו לה, ויתנו חרב בידה כביכול להילחם בו ח"ו. ובזה מובן גודל חטאם וסיבת עונשם. ולדבריו מובן שלא היו טפשים כל כך (כקושיית האב"ע) שחשבו להגיע ממש עד ה' ולהילחם עמו, אלא סברו להעמיד שם כביכול 'כח עליון' של ע"ז, שהיא תילחם עם הקב"ה. (ואף זה טיפשות גדולה אך פחות מהאופן הראשון).

וכן מובא בב"ר (לח,ו):

אמרו, לא כל הימנו לבור לו את העליונים וליתן לנו את התחתונים,
אלא באו ונעשה לנו מגדל, ונעשה עבודת כוכבים בראשו וניתן חרב
בידה, ותהא נראת כאלו עושה עמו מלחמה³⁷.

ומתבאר עוד מת"י כי 'נעשה לנו שם' האמור, הינו עבודה זרה, וכן מפורש בסנהדרין (קט):

רבי נתן אומר, כולם לשם עבודה זרה נתכוונו, כתיב הכא 'נעשה לנו
שם', וכתיב התם (שמות כג, יג) 'ושם אלהים אחרים לא תזכירו', מה
להלן עבודה זרה - אף כאן עבודה זרה.

ובמדרש תהלים (א, יג) דרשו זאת מתחילת הפסוק - שרצו לעבוד ע"ז:

אשר לא הלך בעצת רשעים, שלא הלך בעצת דור הפלגה, שנאמר
בהן 'הבה נבנה לנו עיר' וכו' ואין עיר אלא אלוה, שנאמר (דניאל ד, י)
עיר וקדיש.

36. וכן: וְהָרָא בְעֵר בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם (דברים ד, יא). ת"י: וְטוֹרָא דְלִיק בְּאִישְׁתָּא וְשְׁלֵהוּבִיהּ מְטִי עַד צִית שְׁמַיָּא.
37. אפשר שזו גם כוונת הגמ' בסנהדרין (קט). שאמרו כי דור הפלגה נחלקו לשלש כתות, ואחת אמרה "נעלה ונעשה מלחמה". ועיין בבאר שבע שם שהאריך בזה.

נְרֵדָה וְנִבְלָה • באיזה אופן בלבל ה' את שפתם?

(יא,יז) הֲבֵה נִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׁפֹתָם וְגו'.

ממה שכתוב בלשון רבים "נרדה ונבלה", נראה שלא מדובר בקב"ה לבדו³⁸, מי עוד היו שם?

רש"י מפרש: 'בבית דינו נמלך מענותותו היתירה'.

ת"י מפרש באופן אחר:

וְאָמַר יְיָ לְשִׁבְעֵין מְלֹאכֵיָא דְקִימִין קוּמוּזי, אֵיתוּן כְּדִין וְנַחֲתִית,
וְנַעֲרִבָּא תַמָּן לְשִׁנְהוּן.

[ואמר יי' לשבעים המלאכים העומדים לפניו, בואו עתה ונרד, ונערבב שם את לשונם].

ת"י מפרש שאלו שבעים המלאכים שעומדים לפניו.

וכן כתוב בפרקי דר"א (פכ"ד):

ר' שמעון אומר, קרא הקב"ה לשבעים מלאכים הסובבים את כסא מלכותו ואמר להם הקב"ה, באו ונרד ונבלל את שבעים גוים ואת שבעים לשונות, ומניין שאמר להם, שנאמר 'הבה נרדה', הבה ארדה אין כתיב כאן אלא הבה נרדה.

מה משמעותם ומעמדם של שבעים מלאכים אלו? אפשר שהם בית דין של מעלה³⁹, שכן מצינו שצירוף שבעים מורה על ב"ד, כמו (במדבר יא, טז): "אֶסְפְּהָ לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל".

38. אמנם בלקח טוב פירש שהדברים אמורים כלפי הקב"ה, ולשון רבים הוא דרך גדולה: "הבה נרדה - לשון גדולה וממשלה בלשון רבים, הלא תראה שכתוב וירד ה', אלא הוא לשון גדולה, שאפילו היחיד שהממשלה שלו אומר נעשה נרדה". וראה במגילה (ט). שזהו אחד מהדברים ששינו ע' זקנים לתלמי המלך, שתרגמו 'הבה ארדה' במקום הבה נרדה.

39. בדומה למה שפירש רש"י: "הבה נרדה - בבית דינו נמלך".

אמנם להלן (פס' ח) נתבאר בת"י ששבעים המלאכים הם שרי השבעים אומות וכל מלאך נתן לאומה שתחת שליטתו לשון ייחודית משלה כדי שלא יבינו איש את שפת רעהו:

*וְאֶגְלִיָּאת מִימְרָא דִּי יְעֻלֵי קַרְתָּא וְעַמִּיהָ שׁוּבְעִין מְלֹאכְיָא כָּל קַבֵּל
שׁוּבְעִין עַמְמִיָּא וְכָל חַד וְחַד לְשׁוֹן עַמְמִיהָ וְרִשְׁמָה כְּתַבְיָה⁴⁰ בִּידֵיהָ, וּבְדַרְנוֹן
מִתְמָן עַל אַנְפֵי כָּל אַרְעָא לְשׁוּבְעִין לְשׁוֹנֵין וְלֹא הָוּה יָדַע חַד מָה דִּיִּימַר
חֲבֵרִיהָ וְהוּוּ קְטִלִין דִּין לְדִין וּפְסִקוּ מְלֹמְבְּנֵי קַרְתָּא. [וְהַתְגַּלְהָ מֵאִמֵּר
ה' עַל הָעִיר, וְעַמּוֹ שְׁבַעִים מְלֹאכִים כְּנֹגַד שְׁבַעִים עַמִּים, וְכָל אֶחָד לְשׁוֹן
עַמּוֹ וְרוֹשֵׁם כְּתוּב בִּידּוֹ, וּפְזִרוּם מִשְׁם עַל כָּל הָאָרֶץ לְשׁוּבְעִים לְשׁוֹנוֹת⁴¹,
וְלֹא יָדַע הָאֶחָד מֵהָ שְׂאִמֵּר חֲבֵרוֹ, וְהָיוּ הוֹרְגִים זֶה לְזֶה וּפְסִקוּ מִלְּבַנּוֹת
אֶת הָעִיר].*

וראה בענין זה עוד בת"י בפרשת האזינו (דברים לב, ח) שבעת זו ה' הטיל גורל בין האומות מי יהיה השר שלהם ואז הוצב הגבול לשבעים האומות.

40. זו הגירסה הנכונה עפ"י כת"י לונדון. לגירסת הדפוסים (ומשמ כפתיה) אין פשר.
41. ראה ת"י לדברים (לב, ח) והשווה לדברים אלו.